

JANUSZ NOWIŃSKI SDB

18. września 1988 r. Prymas Polski Ks. Kardynał Józef Glemp, w obecności 30 biskupów i blisko 100 tysięcznej rzeszy pielgrzymów, ukoronował koronami papieskimi cudowną figurę Matki Boskiej Bolesnej w Skrzatuszu. Do prośby skierowanej do Stolicy Apostolskiej o zgodę na ukoronowanie słynącej łaskami skrzatuskiej Piety koronami papieskimi dołączone było opracowanie historyczne, prezentujące dzieje i kult figury Matki Boskiej Skrzatuskiej. Dokument ten opracowałem w październiku 1985 r. na prośbę Inspektoratu Towarzystwa Salezjańskiego w Pile. W dziesięć lat od historycznego wydania koronacji postanowiłem opublikować tekst tego dokumentu, uzupełniając go koniecznymi odniesieniami do archiwalnych źródeł i opracowań naukowych, z których wówczas korzystałem.

DZIEJE I KULT CUDOWNEJ FIGURY NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY BOLESNEJ W SKRZATUSZU W DIECEZJI KOSZALINSKO-KOŁOBRZESKIEJ (w dziesiątą rocznicę koronacji)

I. ZARYS HISTORII CUDOWNEJ FIGURY MATKI BOŻEJ BOLESNEJ W SKRZATUSZU

W ołtarzu głównym kościoła parafialnego w Skrzatuszu znajduje się rzeźbiony w drewnie lipowym wizerunek Matki Bożej Bolesnej z martwym ciałem Chrystusa na kolanach. Rzeźba o wymiarach: 14 x 43 x 27 cm reprezentuje swym stylem typ Piety jaki ukształtował się w początkach XV wieku w krajach środkowo-wschodniej Europy, i na ten okres datuje się powstanie prezentowanego wizerunku¹. Autor rzeźby jest nieznanym a dzieło jego świadczy, że nie obcy był mu duch mistyki średniowiecza, której cechy nosi rzeźba skrzatuska. Rzeźbiarz ukazał Maryję w pozie pełnej dostojeństwa

¹ Por. A. Brosig, *Rzeźba gotycka*, Poznań 1928, s. 33-34.

i harmonii, siedzącą na poziomej ławie. Na kolanach Matki spoczywa ukośnie martwe ciało Chrystusa. Lewa jej dłoń unosi lewe ramię Ukrzyżowanego. Wyprostowana głowa Madonny stanowi punkt szczytowy kompozycji, spotęgowany łagodnością jej twarzy z uśmiechem na ustach oraz wyrazem spoglądających w dal oczu. W ikonografii piety średniowiecznej typ tak zwanej piety radosnej stanowi ostatnie pod względem teologicznym ogniwo jej rozwoju². Uśmiech ukazany na twarzy Maryi w momencie jej największego cierpienia, miał wyrażać radość odkupienia, które się dokonało, i być zapowiedzią przyszłej chwały zbawionych. Maryja, która pierwsza uwierzyła Słowu, jest mu wierna do końca. Dlatego też jej uśmiech, to również wyraz wiary w zmartwychwstanie. Zapatrzona w dal oczy, pomijające spojrzeniem martwe ciało Jezusa, zdają się już dostrzegać poranek Wielkanocny i owoce zbawczego cierpienia Chrystusa i jej samej.

Początki kultu Cudownej Figury Matki Boskiej Skrzatuskiej, związane są z kościołem pod wezwaniem Matki Boskiej Bolesnej w Mielęcinie koło Tuczna. Tam od lat niepomniących czczoną była cudowna Pieta, a odpust Maryjny 8 września gromadził licznych pielgrzymów z okolicznych ziem³. W tym właśnie dniu w roku 1575 kościół w Mielęcinie i zgromadzeni na odpuszcie wierni zostali napadnięci zbrojnie przez protestantów. Pielgrzymów rozproszono, a ograbioną świątynię zamieniono na zbór. Czczoną od wieków cudowną figurę Matki Boskiej Bolesnej napastnicy sprofanowali, topiąc ją w pobliskim stawie⁴. Obecny przy tym zdarzeniu garncarz z Piły wy dostał cudowną Pietę z rąk innowierców i zabrał ze sobą. W drodze powrotnej do Piły zanocował w Skrzatuszu w domu Katarzyny Kadyńskiej, gdzie też pozostawił uratowaną przez siebie cudowną figurę. Niezwykle znaki towarzyszące obecności Piety w chłopskiej chacie, skłoniły wiernych Skrzatusza do umieszczenia jej na jednym z ołtarzy w nowowybudowanym drewnianym kościele, konsekrowanym w 1572 roku pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświęt-

² Por. L. Kalinowski, *Geneza piety średniowiecznej*, w: „Prace Komisji Historii Sztuki”, t. 10, Kraków 1952.

³ Historię i najstarsze świadectwa odnośnie kultu cudownej figury Matki Boskiej Bolesnej w Skrzatuszu zawiera rękopis skrzatuskiego wikarego, ks. Andrzeja Delerda z 1777 r.: *Źródło task Boskich Nieprzebrane Najswiętsza Maryja Bolesna w Obrazie Skrzetuskim ...*, przechowywany w Archiwum Parafialnym w Skrzatuszu. Zob. również L. Bończa-Bystrzycki, *Dekanat walecki w XVI-XVIII w.*, „Koszalińsko-Kołobrzeskie wiadomości diecezjalne” 13(1985)nr 1-2, s. 40.

⁴ Najprawdopodobniej wtedy właśnie figura została poważnie uszkodzona. Utracone zostały głowa, oba ramiona oraz nogi Chrystusa. Brakujące członki dorobił anonimowy snycerz, zmieniając pierwotny układ i proporcje ramion i nóg figury Chrystusa, co wykazały badania przeprowadzone podczas konserwacji figury. Podczas konserwacji przywrócono pierwotną polichromię rzeźby oraz dokonano rekonstrukcji ramion i nóg Chrystusa. Por. A. Paczesny, *Dokumentacja konserwatorska figury Matka Boska Bolesna „Pieta”*, (Gdańsk) 1986, mpis w Archiwum Parafii Skrzatusz.

szej Maryi Panny. Z tą chwilą stłumiony zbrojnie w Mielęcinie publiczny kult cudownego wizerunku Matki Bożej ożywa na nowo w Skrzatuszu, ogniskując z biegiem lat w tym miejscu pobożność maryjną północno-zachodnich kresów ówczesnej Rzeczypospolitej.

2. KOŚCIÓŁ PARAFIALNY W SKRZATUSZU

Wieś Skrzatusz (prawidłowo Skrzetusz)⁵ powstała około 1400 roku na terenie starostwa Wałeckiego i otrzymała lokalizację na prawie niemieckim, co pozwala sądzić, że równocześnie z nią wioska otrzymała również i kościół⁶. W 1572 roku przystąpiono do budowy nowej drewnianej świątyni, konsekrowanej w tym samym roku pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Wraz z umieszczeniem w tym kościele cudownej Piety sława jego wzrasta, a rosnąca liczba pielgrzymów z trudnością mieści się we wnętrzu, pokrytym licznymi wotami. W tym okresie kościół skrzatuski stanowił filię parafii Walcz. 1 stycznia 1658 roku biskup poznański Albert Tholibowski erygował w Skrzatuszu samodzielną parafię, co niewątpliwie związane było z rozwijającym się kultem cudownej Piety. Obecny kościół parafialny został wzniesiony z fundacji Wojciecha Konstantego Brezy, wojewody poznańskiego i starosty nowodworskiego, przy poparciu króla Jana III Sobieskiego⁷. W dyskusji nad czasem rozpoczęcia budowy świątyni przyjmowane są dwie daty: 1674 i 1687 rok⁸. Budowę zakończono w 1696 r. Nowowyzbudowany kościół konsekrował w roku 1701 poznański sufragan bp Hieronim Wierzbowski⁹.

Podjęcie budowy nowej świątyni było od początku inspirowane obecnością cudownej Piety w Skrzatuszu. Plan kościoła zakładał jego pielgrzymkowy charakter, czyniąc zeń budowlę jednonawową, wzorowaną na kościele OO. Jezuitów w Poznaniu¹⁰. Wnętrze kościoła i jego wystrój podporządkowane są kultowi figury Matki Bożej Skrzatuskiej, umieszczonej nad tabernakulum w ołtarzu głównym wykona-

⁵ Nazwa Skrzetusz jest historyczną nazwą wsi występującą we wszystkich dokumentach od 1438 roku, zob. F. Schmitt, *Geschichte des Deutsch Croner Kreises*, Thorn 1867, s. 222. Obecna nazwa Skrzatusz została wprowadzona po 1945 r.

⁶ Por. Z. Boras R. Walczak A. Wędzki, *Historia powiatu wałeckiego w zarysie*, Poznań 1961, s. 343.

⁷ Por. A. Delerdt, rkps cyt.; *Privilegium ... – erekcja z 1690 roku od Króla Jana III dana na Sejmie Generalnym dnia 20 kwietnia*, manuskrypt przechowywany w Archiwum Parafii Skrzatusz.

⁸ Ostatnia data 1687 r. widnieje na kamieniu wmurowanym na zewnętrznej ścianie apsydy kościoła.

⁹ *Akta Wizytacyjne Biskupów Poznańskich od XVI do XIX wieku (1695-96; 1727-28; 1738; 1800-1801)*, Archiwum Diecezjalne w Poznaniu AV 20, k. 306.

¹⁰ Por. A. Miłobędzki, *Architektura polska XVII w.*, Warszawa 1980, s. 413-414.

nym z drewna. Tworzy on formę baldachimu wspartego na czterech spiralnych kolumnach, którego kompozycja ilustruje Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny¹¹. Freski na ścianach prezbiterium z początku XVIII wieku obrazują historię skrzatuskiej Piety oraz niektóre cudowne wydarzenia z nią związane. Polichromia sklepienia świątyni prezentuje sceny z życia Matki Bożej oraz symboliczne ilustracje wezwań, pod którymi jest czczona przez wiernych.

Obecnie parafia Skrzatusz należy do dekanatu Walcz w diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, skupiając 3700 wiernych. Na jej terenie znajdują się cztery kościoły filialne w Witankowie, Różewie, Dobinie i Zawadzie. Od 1952 roku opiekę duszpasterską nad parafią i sanktuarium sprawuje Zgromadzenie Salezjańskie. Aktualnie pracuje w parafii czterech kapłanów¹².

3. KULT CUDOWNEJ FIGURY MATKI BOŻEJ SKRZATUSKIEJ

Trudno ustalić moment, w którym kult cudownej Piety bierze początek. Istniejące dokumenty potwierdzają, że już w drugiej połowie XVI wieku słynącą łaskami figurę otaczała w Mielęcinie ożywiona pobożność wiernych, mająca swoją tradycję i zorganizowane formy. Sytuacja Kościoła na Ziemi Wałeckiej w drugiej połowie XVI wieku, oraz okoliczności w jakich cudowna Pieta trafiła z Mielęcina do Skrzatusza, zaważyły na charakterze i dynamice kultu, jaki rozwinął się wokół niej w tym miejscu. Wobec powszechnego zagrożenia herezją protestantyzmu, a wraz nią kulturą niemiecką, Skrzatusz – dzięki obecności cudownej Piety i otaczającej ją pobożności wiernych – stał się centrum katolicyzmu a także miejscem narodowej tożsamości ludności polskiej okolicznych ziem.

Kult Cudownej Piety w Skrzatuszu znajduje swoje potwierdzenie w:

- a) łaskach doznanych za jej pośrednictwem
- b) wotach ofiarowanych przez wiernych
- c) przybywających pielgrzymkach
- d) uroczyscie obchodzonych odpustach i świętach maryjnych.

3.1. Łaski

W Archiwum Parafii Skrzatusz przechowywany jest – cytowany już – rękopis z 1777 roku, opisujący historię cudownej figury a także łaski za jej przyczyną otrzy-

¹¹ Ołtarz ten wyraźnie nawiązuje do baldachimu nad grobem i ołtarzem Św. Piotra w bazylice watykańskiej, autorstwa Gian Lorenzo Berniniego z lat 1624-1633.

¹² Dane te uległy zmianie po odłączeniu od parafii w 1998 r. filii w Różewie i erygowaniu przy tamtejszym kościele samodzielnej parafii.

mane. Autorem tego rękopisu – dedykowanego Pani de Kleynow-Szwandrowey – jest wikariusz skrzatuski Ks. Andrzej Józef Delerdt. Pisząc o łaskach doznanych za przyczyną Matki Boskiej Skrzatuskiej autor zaznacza, że dysponuje dokumentacją tylko od 1605 roku, gdyż pozostała zaginęła. Opisuje on 66 faktów uznanych jako cudowne, poprzedzając je następującym komentarzem: *„Tu albowiem doznał Tron Polski na woynie obronę, tu senatorskie osoby wszelkich dolegliwościach pociechy, tu szlachta w znaczney liczbie zgromadzca się ślubów y ofiar swoich pomyslnie y zbawienne otrzymała skutki, tu stan duchowny corocznie w swych zamysłach do tego Łaskawego Obrazu ucieka się, tu miasta y wsi podług możności ofiary swe i wota na dziełczynienie łask otrzymanych processyami licznemi przybywając czynią”*¹³.

Delerdt stwierdza, że wszystkie opisane przez niego wydarzenia spisane były pod przysięgą i w obecności świadków. W 1660 roku biskup Albert Tholibowski wizytując kościół skrzatuski, na podstawie istniejących dokumentów i po zasięgnięciu zdania komisji złożonej z czterech teologów, ogłasza figurę Matki Bożej jako cudowną. W 1697 roku biskup Stanisław Witwicki potwierdza autentyczność cudów dokonanych za przyczyną skrzatuskiej Piety, uznając ją wizerunkiem łaskawym¹⁴.

Wśród łask przypisywanych wstawiennictwu Matki Bożej Skrzatuskiej najliczniejsze są uzdrowienia. Inwentarze wot wymieniają srebrne podobizny oczu, nóg i rąk; mówią o kulach inwalidzkich wiszących na ścianach. Niektóre z cudownych wydarzeń znalazły swoją ilustrację na freskach absydy prezbiterium i na obrazach zdobiących – ufundowane na początku XVIII w. – ławki kościoła.

Osobną grupę łask uzyskanych za pośrednictwem Skrzatuskiej Piety stanowią nawrócenia i powroty do katolicyzmu. Szczególnie liczne były one w okresie kontrreformacji. W archiwum parafii istnieją ślady tego rodzaju wydarzeń.

Król Jan III Sobieski uposażając w 1690 roku bardzo hojnie skrzatuskie sanktuarium przyznał, iż czyni to z wdzięczności za pomoc w zwyciężeniu tatarskiej i tureckiej potęgi. Na uwagę zasługuje również fakt, że w Tucznie, Mielęcinie i w okolicy jeszcze w XVIII wieku pamięć o czczonej tu niegdyś figurze Matki Bożej Bolesnej i wiara w jej cudowność były tak silne, że – jak podaje Ks. Andrzej Delerdt – *„niektórzy ludzie pobożni... tąż, samą ufność mając iako by w Skrzetuszu przed Obrazem Cudownym stawili się, łask y dobrodzieystw rożnych doznali y doznaią”*¹⁵.

Poza rękopisem Ks. Delerdt nie zachowało się żadne inne źródło notujące łaski otrzymane dzięki wstawiennictwu Matki Bożej Skrzatuskiej w minionych wiekach. Współczesną formą dokumentacji łask, jakich doznają wierni w tym miejscu,

¹³ A. Delerdt, rkps cyt., s. 2.

¹⁴ Por. *Akta Wizytacyjne Biskupów Poznańskich od XVI do XIX wieku* (1695-96; 1727-28; 1738; 1800-1801), Archiwum Diecezjalne w Poznaniu

¹⁵ A. Delerdt, rkps cyt.

jest „*Księga prośb i podziękowań*” wyłożona w świątyni. Wśród prośb przeważają te, które dotyczą opieki Maryi nad rodzinami, czy też nad którymś z członków rodziny. Wiele jest prośb o nawrócenie bliskiej osoby czy też o wydobycie z nałogu pijaństwa. Bardzo liczni pielgrzymi proszą o zdrowie. Podziękowania składane Matce Bożej Skrzatuskiej za otrzymane łaski (w ostatnich dwóch latach – 1984/85 – wpłynęło ich 174) ściśle wiążą się z tematyką składanych prośb.

3.2. Wota

Kult Figury Matki Bożej Skrzatuskiej potwierdzają również wota ofiarowane tak od poszczególnych osób jak i od całych wsi czy miast, na przykład Wólca, Czarnkowa, Tuczna. Najczęstszą formą tych darów dziękczynnych były srebrne, a często również złoczone, tabliczki z kutym wizerunkiem i ornamentem. Niektóre posiadały wyrytą dedykację i nazwisko ofiarodawcy. Zachowane inwentarze kościoła a także rękopis Ks. Delerda wspominają liczne wota zawieszane przede wszystkim na ołtarzu głównym wokół Cudownego Wizerunku. Archiwa podają również dużą liczbę wot niewielkich rozmiarem, a wyobrażających serca gwiazdy czy też uzdrowione części ciała. Obok tablic wotywnych ofiarowywano kościołowi paramenty liturgiczne: kielichy, pateny, puszki, lichtarze. Wśród nich wyróżnić należy – ufundowaną pod koniec XVII w. – srebrną monstrancję z umieszczoną w glorii figurą skrzatuskiej Piety¹⁶. Nie brakło również darów w postaci klejnotów i różnego rodzaju wyrobów jubilerskich. Damy szlacheckich rodów składały w darze cenne tkaniny, z których sporządzano szaty liturgiczne. Wiadomo również na podstawie źródeł archiwalnych, że cudowna figura była przyozdabiana kosztownymi szatami – darowanymi przez wiernych (w 1696 roku było ich sześć).

Nie wiemy kto po raz pierwszy włożył na głowy Jezusa i Maryi w Skrzatuszu korony. W dokumentach wielokrotnie mówi się o cennych koronach i innych insygniach królewskich ofiarowanych jako dziękczynne wotum.

Niemal wszystkie wota kościoła utracił przed rokiem 1900. W tym to roku inwentarz kościoła wymienia tylko 12 srebrnych tablic wotywnych wiszących przy cudownej figurze. Wota te przetrwały do dziś i – wraz z wotami późniejszymi – są umieszczone na ścianach prezbiterium. Pochodzą one z początków XVIII wieku. W okresie zaborów, a zwłaszcza po 1876 r. w czasie tzw. „Kulturkampf”, w pierwszej kolejności usuwano wota z inskrypcjami w języku polskim. Umieszczono je w skrzyniach w zakrystii. Dalszego ich losu nie znamy.

¹⁶ Monstrancja została skradziona w 1980 r.

3.3. Pielgrzymki

Rosnąca sława skrzatuskiej Piety i towarzysząca jej nieprzerwanie ożywiona pobożność wiernych uczyniły tutejszą świątynię celem licznych pielgrzymek. W początkowej fazie ruch pielgrzymkowy do Skrzatusza rozwijał się w atmosferze konfrontacji katolicyzmu z herezją protestancką. Kontrreformacyjna działalność zakonu Jezuitów na Ziemi Wałeckiej i terenach z nią sąsiadujących w wieku XVII przyczyniła się do zogniskowania wokół cudownej Piety pobożności maryjnej wiernych tych ziem¹⁷. Po burzy reformacji Skrzatusz ostał się jako jedyne sanktuarium w północno-zachodniej części Rzeczypospolitej.

Pielgrzymowano tu indywidualnie – czyniła tak szczególnie szlachta – ale przede wszystkim archiwa notują napływ wiernych w zorganizowanych grupach, reprezentujących wioski czy też okoliczne miasta. Osiemnastowieczne źródła traktujące o ofiarowywanych wotach, wspominają między innymi dary składane przez mieszczan Ustki, Poznania, Tuczna, Słupska, Czarnkowa, Człopy, Wałcza. Rękopis Ks. Delerda wspomina o licznych pielgrzymkach przybywających z racji świąt maryjnych roku liturgicznego. Najliczniej pielgrzymowano na święto Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Potwierdzają to późniejsze sprawozdania z racji wizytacji kanonicznych parafii¹⁸. W 1895 roku ówczesny proboszcz zanotował: „*W Święta BMV, a zwłaszcza w Święto Wniebowzięcia, liczni wierni przybywają od wielu wieków*”.

W okresie zaborów, przy nasilonej polityce germanizacyjnej, coroczne pielgrzymki do Skrzatusza na odpust Wniebowzięcia N.M. Panny gromadziły okoliczną ludność polską w takiej liczbie, że zapraszano polskiego kaznodzieję, aby do przybyłych mógł przemawiać po polsku¹⁹. Zachowały się źródła dokumentujące istnienie regularnego ruchu pielgrzymkowego z terenu Wolnej Pralatury Pilskiej. Pielgrzymki te miały charakter stanowy. Ich organizatorzy powoływali się na wielowiekową tradycję pielgrzymowania wiernych z okręgu Piły, Wałcza i Złotowa do Skrzatusza²⁰.

¹⁷ Por. L. Bończa Bystrzycki, *Dekanat wałecki ...*, art. cyt., s. 44-48.

¹⁸ Por. *Akta Wizytacyjne Biskupów Poznańskich z lat 1829-1918*, Archiwum Parafii Skrzatusz.

¹⁹ Por. *Opis kościoła parafialnego w Wsi Skrzetusz w powiecie Wałeckim w Departamencie Kwidzińskim położonego, roku 1831 dnia 28 miesiąca stycznia sporządzony [przez] Dziekana Wałeckiego Ks. Perzyńskiego*, rękopis w Archiwum Parafii Skrzatusz.

²⁰ Por. *Pisma Urzędowe Wolnej Pralatury Pilskiej*, mpis, Archiwum Parafii Skrzatusz. Organizatorem pielgrzymek i propagatorem kultu M.B. Skrzatuskiej na terenie Wolnej Pralatury Pilskiej przed II wojną światową był prałat Heinrich Maria Jansen, późniejszy biskup pomocniczy diecezji Hildesheim. Jako biskup i duszpasterz ludności niemieckiej przesiedlonej z obszaru Wolnej Pralatury Pilskiej nadal szerzył kult skrzatuskiej Piety. Na złoty jubileusz kapłaństwa kapłani diecezji Hildesheim ofiarowali mu reliefową kopię figury M.B. Skrzatuskiej w akantowej glorii. Rzeźbę tą, po

W tym także okresie sanktuarium skrzatuskie odwiedził Nuncjusz Apostolski Kardynał Eugenio Pacelli, późniejszy papież Pius XII.

Napływu pielgrzymów do sanktuarium nie przerwała nawet II wojna światowa. Zwłaszcza święto Wniebowzięcia N.M. Panny gromadziło wiernych przybywających indywidualnie z okolicznych miejscowości.

Znamienne jest, że po zakończeniu II wojny światowej, w okresie, który upamiętnił się napływem i stałym przemieszczaniem ludności zasiedlającej Ziemi Odzyskane, Skrzatusz od początku notuje obecność pielgrzymów. Kronika parafii dokumentuje przybycie licznej grupy wiernych na odpust w dniu 15 sierpnia 1946 roku. W roku następnym przybyło w tym dniu około 5 tysięcy pielgrzymów²¹.

Po II wojnie światowej Skrzatusz był jednym z czterech (obok Rokitna, Otyńia i Paradyża) pielgrzymkowych miejsc kultu maryjnego w granicach ówczesnej Administratury Apostolskiej w Gorzowie. Ustanowienie przez Papieża Pawła VI bullą *Episcoporum Poloniae Coetus* z dnia 28 czerwca 1972 roku nowej organizacji kościelnej na polskich Ziemiach Zachodnich dało początek istnieniu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej. Na terenie nowopowstałej diecezji Skrzatusz był jedynym sanktuarium maryjnym o autentycznej wielowiekowej tradycji. Z tych też racji ks. biskup ordynariusz Ignacy Jeż w tymże 1972 roku uczynił Skrzatusz Sanktuarium Diecezjalnym. On też ustanowił w sanktuarium nowy odpust na dzień 15 września, jako Diecezjalny Odpust Matki Boskiej Bolesnej w Skrzatuszu. Z roku na rok odpust ten gromadzi coraz liczniejsze rzesze pielgrzymów z terenu całej diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej. Na tegoroczne²² uroczystości odpustowe przybyło około 30 tysięcy pielgrzymów.

W Jubileuszowym Roku Odkupienia A.D. 1974/75 ze skrzatuską świątynią związany był przywilej uzyskania odpustu jubileuszowego. W związku z tym sanktuarium odwiedziło wiele tysięcy pielgrzymów tak w grupach zorganizowanych jak i indywidualnie. Podobnie działo się w Świętym Roku Łaski A.D. 1983/84.

Sanktuarium w Skrzatuszu jest również od 1982 r. miejscem, skąd 1 sierpnia wyrusza Koszalińska Pielgrzymka Piesza na Jasną Górę. W bieżącym (1985) roku wyruszyło w niej około 3 tysiące pielgrzymów, wśród których dominowała młodzież.

3.4. Święta i odpusty

Pielgrzymi odwiedzający Skrzatusz w dawnych wiekach przybywali przede wszystkim z racji odpustów i świąt szczególnie uroczyste celebrowanych w sank-

przejściu na emeryturę, biskup Jansen ofiarował nowowyzbudowanemu kościołowi św. Trójcy w miejscowości Hämelerwald koło Hannoveru (filia parafii Peine).²¹ Por. *Kronika Parafialna*, prowadzona od 1945 r., Archiwum Parafii Skrzatusz.

²² Informacja dotyczy odpustu w dniu 15. września 1985 r.

tuarium. Każde święto maryjne gromadziło przed cudownym wizerunkiem skrzatuskiej Piety licznych wiernych. Najbardziej uczęszczane i najuroczyściej celebrowane były odpusty Narodzenia i Wniebowzięcia N.M. Panny. Z biegiem lat ten ostatni zdaje się dominować wśród pięciu innych świąt maryjnych uroczyscie obchodzonych w sanktuarium. Na ten również dzień (15 sierpnia) biskup poznański Piotr Dunin 14 grudnia 1844 roku udzielił odpustu zupełnego dla kościoła w Skrzatuszu. Rok później papież Grzegorz XVI ponawia ten przywilej²³.

O ile odpust 15 sierpnia ogniskował przez stulecia pobożność maryjną wiernych z okolicznych miejscowości, to ustanowiony w 1972 roku dekretem ks. biskupa ordynariusza Diecezjalny Odpust Matki Boskiej Bolesnej, obchodzony 15 września lub w najbliższą niedzielę po tym święcie, gromadzi pielgrzymów z całej diecezji na czele z biskupem ordynariuszem lub jego biskupem pomocniczym. Bardzo wielu pątników korzysta w tym dniu z sakramentu pokuty i przyjmuje Komunię Świętą. Samą uroczystość odpustową poprzedza nowenna do Matki Bożej Skrzatuskiej, w czasie której odczytywane są prośby i podziękowania składane przed jej wizerunkiem.

Szczególnym dniem modlitwy przed cudowną Pietą, wraz z odczytaniem prośb i podziękowań składanych przez wiernych, jest 24 dzień każdego miesiąca. Ta nowa forma pobożności maryjnej w skrzatuskim sanktuarium wiąże się z praktykowanym w tradycji salezjańskiej miesięcznym wspomnieniem Matki Bożej Wspomożycielki.

Przedstawiony wyżej materiał dokumentalny ukazuje ciągłość kultu cudownej figury Matki Bożej w Skrzatuszu od 2. połowy XVI wieku i jego żywotność do czasów dzisiejszych.

Zusammenfassung

Im Hauptaltar der Pfarrkirche in Skrzatusz (Schrotz) befindet sich gotische Figur der Schmerzhafte Muttergottes (Pietà). Die Figur 1575 nach Skrzatausz vom Mielęcín (Mellentin) kam, wo seit Jahrhunderte als Wunderbare verehrt wurde. Der Kult der Gnadevollen Pietä in Skrzatausz machte aus hiessigen Kirche wiethin bekannte Wallfahrtskirche. Das heutige barocke Gotteshaus wurde zwischen 1684 und 1696 von posenenWoiwode Wojciech Konstany Breza erbaut. Zallreiche Wunder und Gnaden, die die Gläubigen seit Jahrhunderte dank Muttergottes von Skrzatusz erlangen, so wie ungebrochener Kult der Wunderbaren Pietä, gaben den Anlaß zu der Krönung der Gnaden Figur den Päpstlichen Kronen. Dieses historische Ereignis fand am 18 November 1988 statt. Vorliegende Publikation presentiert das Dokument mit der Geschichte und dem Kult der Wunderbaren Figur, das der Bitte um die Krönung begleitete.

²³ Por. *Odpusty kościoła w Skrzatuszu*, rękopis, Archiwum Parafii Skrzatusz.